

GAVRIL BABICIU

„Fisculaș” – zonă fiscală nu culturală

Pentru prima dată am întâlnit acest cuvânt, demult, când nu era în circulația publică, citind „Mărturii Strămoșești. Note paleografice pe margini de cărți bisericești sătmărene”, „Athenaeum” Satu-Mare, (1938), o carte scrisă de Darius Pop, inspector școlar, om respectat în comitatul de atunci, Sătmar. Mi-a rămas întipărit în memorie deoarece nu-l auzisem folosit în vorbirea curentă și nici în familie cu toate că în biblioteca vastă a bătrânului meu tată am găsit colecții întregi de reviste și multe cărți, cu tematică foarte diversă.

Redau textul întâlnit: „*NEGREIA. Această comună mică a fost pe vremuri stațiune minieră și a aparținut orașului Baia Mare. În veacul al XVIII-lea trece în proprietatea fiscului până la 1848. Mai multe comune din această regiune au devenit proprietatea fiscului. Pentru aceea, partea de ținut, în care sunt comunele fiscului de pe vremuri, se numește și astăzi (1939! n.n.) Fișculaș.*”¹ Nu am găsit folosit acest cuvânt înainte de secolul XX. Originea găsirii unei astfel de denumiri putea avea sorginte chiar de pe vremea Regatului Ungar, în perioada în care orașul Baia Mare, oraș regal, și-a extins zona administrativă, incluzând și satele din jurul acestuia.

Pentru a vedea care a fost întinderea acestui ținut, putem să urmărim datele următoare:

”*Epoca principilor ardeleni. ...Până la urmă, în anul 1551 orașul ajunge în posesia lui Ferdinand care, în 15 iunie 1554, întărește din nou vechile privilegii ale orașului. În vederea stopării declinului mineritului, Ferdinand I îi trimite la Baia Mare pe consilierul imperial Georg Werner și Bornemisza Pal, care întocmesc primul inventar al cămării de aici. Acest document pomenește șase exploatari miniere în Dealul Crucii (În monte Zazar), dar majoritatea lor era abandonată, neîntreținută. Tot din acest document aflăm că de Cămară aparțineau 14 sate din împrejurimi. ...În această perioadă domeniul Baia Mare, subordonat Cămării, cuprindea orașul Baia Mare, târgul Baia Sprie și satele Dumbrăvița, Unguraș, Șindrești, Dănești, Rus, Plopiș, Șurdești, Groși, Ocoliș, Mocira, Firiza de Jos, Firiza de sus și Șișești.*”²

Extinderea controlului financiar exercitat de Cămara Baia Mare, ca organ administrativ executiv, este cunoscută din documente oficiale. Pe la anul 1552, Cămării Băii Mari îi erau arondate un număr de 14 sate „dintre care 2 erau ungurești și 12 românești”³ Mai târziu, controlul fiscal coordonat de regalitate s-a extins la 20 de sate.⁴ Amintesc aici și satele: Bontăieni, Recea, Chechiș, Cărbunari, Bîrgău (un sat dintre Baia Mare și Dumbrăvița) etc.

¹ Darius Pop, inspector școlar „Mărturii Strămoșești” Note paleografice pe margini de cărți bisericești sătmărene, „Athenaeum” Satu-Mare, (1938), pag.63.

² Csoma Gheorghe: Baia Mare – 670 „Suprema tărie a orașului”, Editura Helvetica, Baia Mare, 1999, pag. 87-88.

³ Colectiv, *File de Cronică-Ținuturile Chioar, Codru, Lăpuș, Maramureș*, Volumul I, Biblioteca „Petre Dulfu” Baia Mare, 2016, p. 105.

⁴ A. Iuga, *Cu privire la Vasile Lucaciu - Acte, Documente, Procese* – Baia Mare, 1940, p. 55.

Extinderea domeniului fiscal s-a făcut în dauna nobilimii românești care stăpânea toată zona Chioarului (zona era în proprietatea voievozilor maramureșeni, Balc și Drag, nepoții lui Dragoș „descălecătorul” și a urmașilor lor). Procesul dintre această familie voievodală și regalitate sau domeniul Băii Mari a durat până la stingerea ultimului vlăstar al acestei importante familii românești, Bartolomeu, fost voievod al Transilvaniei.

Prin prezentarea acestor date am dorit să scot în evidență caracterul strict istoric și administrativ, fiscal al acestui cuvânt. Vom întări această afirmație arătând că *Urbura*, adică taxele, pe care locuitorii din aceste sate trebuiau să le plătească era total diferită de celelalte sate care constituiau domenii feudale aparținătoare de nobilimea din acele vremuri. Iată că pentru a da o denumire generică pentru toate satele care aveau o fiscalitate separată, mai aspră și mai riguroasă, un impozit către autoritatea regală și/sau imperială, adică, către „fisc”, a apărut această noțiune: satele de pe Fisculaș.

Zona administrativă a fiscalului, a Cărnii Baia Mare, cuprindea 20 de sate, majoritatea lor fiind din zona geografică, folclorică și istorică rămasă în conștiința și inima tuturor românilor din aceste părți, dar și în istoriografie sub denumirea de Țara Chioarului. În timp, această zonă a devenit un raion care avea centrul la Șomcuta Mare. Spiritualitatea, riturile, obiceiurile, portul din satele chiorene este același. Pot exista diferențe și nuanțe minime de la o comună la alta, chiar de la un sat la altul, în cadrul aceleiași comune. Dau un exemplu de identificare a portului, din sate diferite. Un flăcău din Șișești poate fi recunoscut față de unul din Șurdești sau Rus, deoarece acesta are izmenele împăturate orizontal, din 5 (cinci) în cinci centimetri (așa se și „călcău”) pentru a fi scoase în evidență aceste „dungi”. Care este deosebirea dintre o gubă purtată în Posta și cea purtată în Șișești? Niciuna. Faptul că șișeștenii promovează acum mai mult „guba cu bdiți” aceasta nu înseamnă că nu se purta în toată Țara Chioarului. Putem să vorbim și de grai, hori, jocuri, toate sunt specifice Zonei Chioarului.

Deci, în *zona fiscală* proprietar era statul, regalitatea maghiară sau cea imperială. Domeniul era condus de consilieri regali, dregători, arendași, perceptori, cu toții de altă etnie decât cea românească. De-a lungul istoriei n-am întâlnit situații în care arendașii și preceptorii să nu adauge „biruri” suplimentare, pentru rotunjirea veniturilor proprii, față de cele stabilite de proprietar. Apoi, obligațiile fiscale erau menționate în registrele erariului. Datoriile de la un an la altul se cumulau, erau bine evidențiate, iar recuperarea lor se făcea folosindu-se forța statului după legile crunte de atunci, dintre care Codul lui Werböczy se detașează ca fiind cel mai aspru posibil. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că religia aplicată în zonă era cea oficială în stat, preoții fiind repartizați de autorități (La Șișești, de exemplu, au fost repartizați preoți de origine ucraineană. În 1793, în Foaia Matricolă a bisericii din Șișești, preotul rutean scrie la rubrica „Ritușul” mențiunea: „rutean”⁵). În *zona nobiliară*, proprietar era nobilul care, de regulă, își administra personal domeniul. Numărul interpușilor era mai redus iar în zonele cu populație românească erau și persoane de etnie română. Credința nu era impusă cu atâta insistență. Se știe că în zonă, numai satul Plopiș, ce aparține acum de comuna Șișești, a rămas în credința ortodoxă, credința Țării Chioarului. Întreg „Fișculașul” a fost obligat să treacă la altă confesiune, una „receptă” adică acceptată în stat. Plopișul nu făcea parte din zona fiscalului, el a aparținut întotdeauna de districtul „Cetatea de Piatră”. Merită, citită cartea istoricului,

⁵ Vezi mai multe în Gavril Babiciu, *Credința șișeștenilor*, în Șișești Vatră Străbună, volumul V, Editura Eurotip, Baia Mare, 2009, pp. 277-299.

prof. Valer Hosu, *Nobilimea Chioarului*⁶ pentru a vedea mai pe concret starea grea în care trăiau românii de pe fisculaş.

Vă prezentăm un document din anul 1620, existent în Arhivele din Baia Mare, în care se vorbeşte despre locuitorii satului Şişeşti ca făcând parte din Inventarul minei „Groapa Mare” aparţinând Cămării Băii Mari.⁷

Din fotografia alăturată reiese cu precădere că Şişeştiul, adică Laczfalva, făcea parte din

Az Ő Felsége Nagy Verem nevű Bányájához való három faluban lévő jobbágyok:
(Következik):

Laczfalva	+	16 jobbágy 25 jobbágy 1 zsellér 6 szabados 3 elszökött jobbágy
Oroszfalu		14 jobbágy 1 szabados 6 szökött jobbágy
Surgyafalva	+	9 jobbágy 10 szökött jobbágy

A jobbágyok 1 forint, a szabadosok 2 forint lefizetésével bárhova elmehetnek. Más birtokáról jött jobbágyot ki nem adják.

inventarul minei Groapa Mare (Felsege Nagy Verem) cu 41 de iobagi, un ziler, 6 oameni liberi și 3 iobagi fugari.

Un al treilea argument va fi exprimat în termeni generali. Istoriografia română în consens cu cea maghiară caracterizează la fel schimbarea intervenită în Principatul Transilvaniei după ce aceste teritorii au intrat la 1699 în componența Imperiului Habsburgic. Cu toții cunoaștem expresiile: s-a schimbat „jugul de lemn” turcesc, cu „jugul de fier” austriac, de tip fiscal.

În concluzie, după părerea noastră, zona cuprinsă în perimetrul format de crestele munților Gutâi, a dealurilor Pietriș, Preluca și Mesteacăn, râul Someș și orașele Baia Mare și Baia Sprie, constituie o zonă unitară din punct de vedere etnografic. Populația trăitoare aici are aceeași tradiție, aceleași obiceiuri, rituri și ritualuri și care aparțin zonei folclorice a Chioarului.

⁶ Valer Hosu, *Nobilimea Chioarului*, Editată de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Baia Mare, 2003.

⁷ Balogh Béla és Oszóczki Kálmán *Bnyászat és Pénzverés a Gutin alatt, Miskolc, Budabánya, 2001, p. 90.*

Șișeștenii în vizită la Băsești (17 septembrie 2019). Foto: GB ȘIȘEȘTEANU

Șișeștenii în vizită la Băsești (17 septembrie 2019). Foto: GB ȘIȘEȘTEANU